

पत्रकार आचारसंहिता कार्यान्वयनमा प्रेस काउन्सिलको भूमिका

Role of Press Council for implementation of Journalists' Code of Conduct

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र संकायअन्तर्गत पत्रकारिता तथा
आमसञ्चार विषयको स्नातकोत्तर तहको आंशिक अध्ययन परिपूर्तिका लागि तयार
पारिएको

शोधपत्र

प्रस्तुतकर्ता
कृष्णप्रसाद तिवारी
रोल नम्बर : ८
त्रि.वि.वि दर्ता नं २०१६४-९५

पत्रकारिता तथा आमसञ्चार केन्द्रीय विभाग
रत्नराज्य लक्ष्मी क्याम्पस,
प्रदर्शनीमार्ग, काठमाडौं, नेपाल
२०६३

सिफारिस पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी संकाय, पत्रकारिता तथा आमसञ्चार केन्द्रीय विभाग स्नातकोत्तर तहका श्री कृष्णप्रसाद तिवारीले मेरो निर्देशनमा रही “पत्रकार आचारसंहिता कार्यान्वयनमा प्रेस काउन्सिलको भूमिका” शीर्षकमा शोधपत्र तयार गर्नुभएको हो ।

यो शोधपत्र त्रिभुवन विश्वविद्यालयको ढाँचा अनुरूप प्रस्तुत गरिएको छ । प्रस्तुत शोधपत्र अनुमोदन र स्वीकृतिका लागि सिफारिस गर्दछु ।

.....
प्रबलराज पोखरेल
उप-प्राध्यापक एवं शोध निर्देशक
पत्रकारिता तथा आमसञ्चार केन्द्रीय विभाग
त्रिभुवन विश्वविद्यालय, काठमाडौं
मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र संकाय
पत्रकारिता तथा आमसञ्चार केन्द्रीय विभाग
त्रिभुवन विश्वविद्यालय

स्वीकृति पत्र

पत्रकारिता तथा आमसञ्चार विषयको सातौँ पत्रको प्रयोजनका निम्ति कृष्णप्रसाद तिवारीले तयार गर्नुभएको “पत्रकार आचारसंहिता कार्यान्वयनमा प्रेस काउन्सिलको भूमिका” शोधग्रन्थलाई यो मूल्याङ्कन समिति स्वीकृति प्रदान गर्दछ ।

.....
प्रबलराज पोखरेल

शोधपत्र निर्देशक

.....
रामकृष्ण रेग्मी

वाह्य परीक्षक

.....
बद्री पौड्याल

नि. विभागीय प्रमुख

मिति :.....

मेरो भन्नु

पत्रकार आचारसंहिता कार्यान्वयनमा प्रेस काउन्सिलको भूमिका विषयक प्रस्तुत शोधपत्र तयार गर्न मलाई मेरा धेरै शुभचिन्तकहरूको सहयोग प्राप्त भएकोले म उहाँहरूलाई धन्यवाद दिनु आफ्नो कर्तव्य ठान्दछु । सर्वप्रथम यो विषयका बारेमा उपयुक्त दृष्टिकोण बनाउन एवं शोधपत्र तयार गर्न आवश्यक निर्देशन र सुपरीवेक्षण गरी अमूल्य सहयोग गर्नुभएकोमा मेरा गुरु, शोधपत्र निर्देशक उप-प्राध्यापक प्रबलराज पोखरेलज्यू प्रति आभार प्रकट गर्दछु । शोधपत्र तयारीका क्रममा मेरो क्रियाशिलताका लागि उहाँले देखाउनु भएको चासो र दिनुभएको प्रेरणाप्रति म सधैं कृतज्ञ रहनेछु ।

यसैगरी शोधपत्रको तयारीका क्रममा सल्लाह सुझाव एवं मार्गदर्शन गर्नुहुने आदरणीय गुरुहरू लालदेउसा राई र चिरञ्जीवी खनाल र बट्टी पौड्यालप्रति आभार व्यक्त गर्नु मेरो कर्तव्य सम्झन्छु । साथै यस शोधग्रन्थ सम्मको यात्रामा निरन्तर सहयोग गरी मलाई अभिप्रेरणा प्रदान गर्नुहुने मेरा आदरणीय बुवा हुमप्रसाद तिवारी तथा आमा यमकला तिवारीप्रति म सधैंको ऋणी छु । यस शोधग्रन्थ कार्यका निम्ति सल्लाह तथा सहयोग गर्नुहुने मेरा आदरणीय दाजूसू जगन्नाथ तिवारी, चिरञ्जीवी तिवारी, दिदी दुर्गा तिवारी तथा भाषा शुद्धाशुद्धिमा सजग बनाइदिई सहयोग गर्नुहुने मेरो भिनाजु तथा वाल्मीकि विद्यापीठका उप-प्राध्यापक माधवप्रसाद पाण्डेयप्रति आभार प्रकट गर्नु म मेरो कर्तव्य ठान्दछु । साथै यस ग्रन्थ तयारीका निम्ति टाइप गर्न सहयोग पुऱ्याउने भान्जा अभिनव पाण्डेय पनि धन्यवादका पात्र छन् ।

सूचना संकलनका लागि मार्गदर्शन र सहयोग गर्नुहुने प्रेस काउन्सिलका पदाधिकारीहरूप्रति म आभार व्यक्त गर्दछु । यसैगरी प्रश्नावली भरेर सहयोग गरिदिनुभएका सम्पूर्ण पत्रकारप्रति हार्दिक धन्यवाद एवं कृतज्ञता ज्ञापन गर्न चाहन्छु । अन्तमा, शोधपत्र तयारीका क्रममा अमूल्य सहयोग पुऱ्याउनुहुने अनन्य मित्रहरू विजयराज अधिकारी, विनय देवकोटा, विषम ठकुरी र सुरेश सुवेदीको सहयोग म विर्सन सक्दिन ।

धन्यवाद ।

कृष्णप्रसाद तिवारी

बिषय सूची

भाग १	पेज नं
१. परिचय	१
१.१ अध्ययनको पृष्ठभूमि	१
१.२ अवधारणको विकास	२
१.३. आचारसंहिताको परिभाषा	४
१.४ प्रेस काउन्सिलको स्थापना	५
२. समस्याको कथन	६
३. अध्ययनको उद्देश्य	९
४. अध्ययनको महत्व	९
५. परिकल्पना	१०
६. अध्ययनको सीमा	१०
भाग २	
२. पूर्व प्रकाशित सामग्रीको समीक्षा	११
भाग ३	
३. अध्ययनको विधि	२२
३.१ सर्वेक्षण विधि	२२
३.२ पुस्तकालय विधि	२२
३.३ घटनावली अध्ययन विधि	२३
३.४ प्रश्नावली निर्माण	२३
३.५ अध्ययनको अवधि	२३
३.६ अध्ययनको ढाँचा	२३
भाग ४	

४.	विश्वमा प्रेस काउन्सिलको गठन	२४
४.१	विश्वमा आचारसंहिताको अभ्यास	२५
४.२	विश्वमा पत्रकार आचारसंहिताको विकासक्रम	२७
४.३	दक्षिण एशियामा पत्रकार आचारसंहिता	३०
	४.३.१. भारत	३०
	४.३.२. पाकिस्तान	३४
	४.३.३. बंगलादेश	३६
	४.३.४. श्रीलंका	३७
	४.३.५. भूटान	३९
	४.३.६. माल्दिभ्स	४०
४.४	सार्क देशहरूको आचारसंहिताको तुलनात्मक अध्ययन	४०
४.५	दक्षिण एशियामा प्रेस स्वतन्त्रता	४४

भाग ५

५.	नेपाली पत्रकारितामा आचारसंहिताको विकासक्रम	४७
५.१	प्रेस काउन्सिल र आचारसंहिता	५५
५.२	वितरण संपरीक्षण र पत्रपत्रिकाको मूल्याङ्कन	५६
५.३	कारवाही गर्ने आधारको मापदण्ड	५६
५.४	उजुरी तथा तत्सम्बन्धी कार्यविधि	५६
५.५	कारवाहीको प्रवृत्ति	५७
५.६	विगत १० वर्षमा परेका उजुरीहरूको विवरण	५८
५.७	आचारसंहिता अनुगमन आ.व. २०६१/०६२	६०
५.८	आचारसंहिताका केही मुद्दाहरूलाई नियाल्दा	६१
५.९	आचारसंहिता अनुगमन तथा उजुरी	६४
	५.९.१ आचारसंहिता उल्लंघनका सम्बन्धमा काउन्सिलमा दायर हुन आएका उजुरीहरू (माघ-चैत २०६२)	६४
	५.९.२ बोधार्थहरूको विवरण	६५
	५.९.३ नियमित अनुगमन विषयमा भएका पत्राचारको विवरण	६६
५.१०	प्रेस काउन्सिलको आँखामा नपरेका केही मुद्दाहरू	६७
५.११	पत्रकार आचारसंहिता उल्लंघनमा कारवाहीको स्थिति	६९
५.१२	नेपाली पत्रपत्रिकामा लेखनीको स्थिति	७०
५.१३	कानूनी स्थिति	७२
५.१४	पंचायतकालमा परेका केही मुद्दाहरूको सम्बन्धमा प्रेस काउन्सिलको प्रतिवेदन	७४

५.१५ नेपालमा पत्रपत्रिकाहरूको वस्तुस्थिति	७५
---	----

भाग ६

६. तथ्याङ्क विश्लेषण र नतिजा	७७
६.१ प्रश्नावलीबाट प्राप्त उत्तरहरूको तालिका	९३
६.२ समग्रमा तथ्याङ्क विश्लेषण	९९
६.३ घटनावलीको अध्ययन	१००
६.३.१ हृतिक रोशन प्रकरण	१००
६.३.२ श्रीषा कार्की आत्महत्या प्रकरण	१०२
६.३.३ आफ्का हाउस प्रकरण	१०४

भाग ७

७. अध्ययनको निष्कर्ष र सुझाव	१०७
७.१ निष्कर्ष	१०७
७.२ सुझावहरू	१११
अनुसूची	११८
अनुसूची १	
प्रश्नावली	११८
अनुसूची २	
हरिहर विरही कार्यदलको प्रतिवेदनले दिएका सुझावहरू	१२२
अनुसूची ३	
साफ्मा सम्मेलनबाट पारित ६ वटा संशोधन प्रस्तावका सुझावहरू	१२३
अनुसूची ४	
विगत १० वर्षमा (आ.व.०५०/०५१ देखि आ.व.०६०/०६१) सम्ममा परेका उजुरीहरूको विवरण	१२४
सन्दर्भ सामग्रीहरू	१२६